הלכה · משנה תורה · מפרשים · ציוני מהר״ן · ספר עבודה

ציוני מהר"ן על משנה תורה, הלכות בית הבחירה

רבי נחום אש

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ציוני מהר"ן על משנה תורה, הלכות בית הבחירה

רבי נחום אש

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ציוני-מהרן-על-משנה-תורה-הלכות-בית-הבחירה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה 39-202611200317v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה יא 4
הלכה יב 4
הלכה יג 4
הלכה טו 4
הלכה יז 4
הלכה כ 5
פרק ג 5
הלכה יב 5
הלכה יז 6
פרק ד 6
הלכה ב 6
פרק ה 6
הלכה ה 6
פרק ו 7
הלכה טז 7
פרק ז 9
הלכה ב 9
הלכה כג 9

פרק א

הלכה יא

ולהגביהו כו' שנאמר ולרומם את בית אלהינו. הכ"מ לא ציין מקורו אולם דבריו נובעין משבת דף י"א ע"א אמר רבא כו' אמר רב כל עיר שגגותיה גבוהין מבהכ"נ לסוף חרבה שנאמר לרומם את בית אלהינו, ולמד רבינו מזה לביהמ"ק דביה כתיב קרא:

הלכה יב

והכל חייבין לבנות כו' ונשים. עי' בכ"מ, אבל צ"ע דילמא עשו זאת מעצמן ומנ"ל שמחוייבים. אולם נראה להביא מקור לדברי רבינו מב"ב דף ד' דפריך שם ובבא ב"ב היכי עביד הכי דנתן עצה להורדוס לבנות בהמ"ק והאמר ר"י אמר רב מפני מה נענש דניאל מפני שהשיא עצה לנבוכדנאצר כו' ומשני אבע"א שאני עבדא דאיחייב במצות, והנה עבדים אינם חייבים במצות יותר ממה שאשה מחוייבת ומוכח שנשים מחוייבות בבנין בהמ"ק:

הלכה יג

המזבח אין עושין אותו אלא בנין אבנים גזית כו'. דברי רבינו תמוהין שהם נגד מקרא מלא בתורה לא תבנה אתהן גזית כמש"כ בהט"ו, ואם כי יש לדחוק בכוונתו אבל זיכני ה' והגיע לידי ספר משנה תורה ח"ג וד' שנדפס בקוסטאנטינא שנת ה' רס"ט (עוד קודם שנתחבר הכ"מ) ושם ליתא לתיבת גזית והוא הנכון לפע"ד [וכן בדפוסי ווינציאה ליתא]:

הלכה טו

במל"מ הרב באר שבע בפ' עגלה ערופה הקשה כו' וכתב והיינו יכולים לחלק בין קודם שהוקדשו אבנים למזבח דעודן חולין כו'. וזה אינו נראה כלל כו'. ואישתמיטתיה שדברי ב"ש הן הן דברי התוס' בסוכה דף מ"ט ע"א ד"ה שכל בסוה"ד שם ע"ש:

הלכה יז

וכן הנותץ אבן כו' דרך השחתה לוקה. וכתב הכ"מ כלומר שאם נתץ כדי לתקן ודאי שרי אבל לא ביאר מנ"ל לרבינו זאת, ובב"י יו"ד סימן רע"ו העתיק תשו' הר"י אכסנדרני וכתב שם באמצע דבריו וליכא למימר דכל מחיקה שהוא לתיקון שריא דהנותץ אבן מהמזבח לא מיחייב אלא בעושה דרך השחתה אבל אם נפגמה שצריך לתקן אחרת במקומה שרי שכן מצינו בבני חשמונאי שנתצו מזבח שבנה עזרא מפני שטימאוהו היונים כדאיתא ביומא דהתם שאני כו'. וכתב ע"ז בהגהות מהרל"ח שם לא מצאתי דברים אלו במס' יומא. גם הכ"מ בפ"א מהל' בהב"ח הי"ז לא הודיע מקומו איה ע"כ. אך באמת עדות

הר"י אכסנדרני נאמנה שכן מבואר להדיא במס' יומא דף ט"ז ע"א מזרחית צפונית בה גנזו בית חשמונאי אבני מזבח ששיקצום מלכי יון. ופירש רש"י שהקטירו עליה לעכו"ם וכ"ה בע"ז דף נ"ב ע"ב ע"ש. ותמיה על המהרל"ח שנעלם ממנו זה:

הלכה כ

וכלי גבוה עד שלא נשתמש כו'. עי' בכ"מ ועי' במה שתפס עליו המגיה ובאמת דברי רבינו הם גמרא ערוכה בע"ז דף נ"ב ע"ב התם לא אישתמשו בהו לגבוה הכא כיון דאישתמש בהו לגבוה לאו אורח ארעא לאישתמושי בהו הדיוטא ע"ש:

פרק ג

הלכה יב

השלחן היה אורכו שנים עשר טפח כו'. וכתב הכ"מ בפ' שתי הלחם דף צ"ו כו' וצריך טעם למה פסק כר"מ ואפשר שטעמו מפני דאבא שאול ס"ל כוותיה, וכ"כ עוד בפ"ה מהל' תו"מ ה"ט ע"ש, ובתוי"ט שם בפ' הנ"ל מ"י כתב משום דסתם משנה שם הוא אליבא דר"מ ע"ש. ועי' בשו"ת נוב"י מה"ת חאו"ח סי' קכ"ב שכתב משום דהסוגיא דפסחים דף ק"ט שלחן של מקדש של פרקים כו' אמתא באמתא היכי מטבילין וכן הסוגיא דמנחות דף צ"ח ע"ב דקאמר עשרה בעשרים היכי הוה יתבי ומה דמקשה שלחן דמשה היכי הוה מנח ליה וכן כל הסוגיא שם הכל לא שייך אליבא דר"י דאמת כלים בת חמשה ע"ש. ויש להוסיף דגם סתמא דהש"ס שבת צ"ב ע"א עירובין ד' ע"ב סוכה ד' ע"ב דארון תשעה וכפורת טפח, וכן המימרא דרחבה אר"י ביומא ע"ב ע"ב הכל הוא אליבא דר"מ, דלר"י ארון וכפורת תמניא ופלגא הוא דהוי כדאיתא בסוכה שם ה' ע"ב. ועי' גם בירושלמי דשקלים פ"ו ה"א ובסוטה פ"ח ה"ג דנחלקו שם ר' יוחנן ור"ל דר"י ס"ל דבאמה של ששה טפחים היה הארון ור"ל ס"ל באמה בת חמשה, וקאמר שם דר"י כר"מ ור"ל כר"י ואולי משום זה פסק רבינו כר"מ דקי"ל כר"י לגבי ר"ל (ולפ"מ שהבאתי לקמן בפ"ט מהל' ביאת המקדש ה"ב בשם הנוב"י דכלל זה דהלכה כר"י לגבי ר"ל לא איתמר בירושלמי ליתא לדברי, אמנם כבר דחיתי שם את דבריו ע"ש):

וכן נרות המנורה כו'. וכתב הכ"מ בפ' שתי הלחם כו' ואע"ג דהלכה כרבי מחבירו כו'. ועי' בתוס' שם בדף צ"ט ע"א שכתב דבשקלים דף י"א מייתי התם פלוגתא דרבי ור"א בר"ש ומתנייא התם איפכא לר"א בר"ש מזרח ומערב ולרבי צפון ודרום (ולפנינו הגירסא שם כמו בסוגיא דמנחות) וזו הגירסא נראה שהיתה לפני רבינו ופסק שפיר כרבי:

הלכה יז

ושלשתן היו מונחין משליש ההיכל ולפנים. וכתב הכ"מ תוספתא פ"ב דיומא, אולם שם בתוספתא איתא וכולם היו נתונין מחצי הבית ולפנים ע"ש. ועי' בס' תפ"י בסמני צורת ביהמ"ק אות ע"א שהעיר בזה וכתב דלרבינו הי"ל גירסא אחרת בתוספתא דהיה כתוב משליש הפנימי של היכל ע"ש. אולם באמת דברי רבינו נובעים מש"ס ערוך ואשתמיטתיה להרב בעל תפ"י גמ' ערוכה במנחות דצ"ח ע"ב תני חדא מחצי בית ולפנים היו מונחין ותני חדא משליש הבית ולפנים היו מונחין ול"ק מר קא חשיב בית קה"ק בהדי היכל מר לא קא חשיב בית קה"ק בהדי היכל. וע"ש ברש"י וכ"ה בירושלמי פ"ו דשקלים ה"ג וע"ש בק"ע. ורבינו קחשיב ג"כ לכל הששים אמה של דביר ושל היכל ומש"ה כ' משליש הבית ולפנים וא"ש:

פרק ד

הלכה ב

בבית ראשון היה כותל מבדיל כו' וכיון שבנו הבית שני נסתפק להם אם עובי הכותל היה ממדת הקודש או ממדת קה"ק כו'. עי' בכ"מ ודבריו מאוד תמוהין שהוצרך להביא זה מירושלמי והספק הזה מוזכר גם בש"ס דילן שם ביומא דף נ"ב ע"א ורבינא דחי שם זה דדילמא לא מהני עשרין ולא מהני ארבעין וחללא קא חשיב כותלים לא קא חשיב ע"ש, אבל טעם הספק שכתב רבינו הוא כדמסיק בגמרא שם קדושתיה אי כלפנים אי כלחוץ ע"ש, ודברי רבינו נובעין מגמ' לא מהירושלמי:

פרק ה

הלכה ה

ושער זה הוא הנקרא שער העליון והוא שער נקנור. עי' בכ"מ שהראה מקום לשם נקנור אבל לא הראה מקום לשם עליון שכתב רבינו, ועי' בתוי"ט בפ"ה דסוכה מ"ד שכתב דברי רבינו הם מהמתני' דשם יעמדו שני כהנים בשער העליון שיורד מעזרת ישראל לעזרת נשים ולשון רבינו בפ"ז מהלכות כלי המקדש ה"ו וג' לפתיחת שער העליון והוא שער נקנור, ולמה נקרא שער העליון לפי שהוא למעלה מעזרת נשים, ועוד איתא כן בירושלמי פ"ה דעירובין שבעה שמות היה לו שער סור כו' שער העליון ע"כ:

פרק ו

הלכה טז

לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה. עי' בכ"מ שלא הראה שום מוצא לזה ולכאורה דברי רבינו תמוהים שהרי ביומא דף כ"א ע"ב חשבו חמשה דברים שחסרו במקדש שני וחשבו ג"כ שכינה הרי דשכינה לא היתה עוד במקדש שני. אולם מצאתי בירושלמי דתענית פ"ב ה"א ומכות פ"ב ה"ו ובהוריות פ"ג ה"ב ובמ"ר שה"ש פ"ח דהובא שם המימרא דיומא הנ"ל ושם הנוסחא שמן המשחה ולא חשיב שם שכינה והוא מוכרח להמעיין שם. וכן במ"ר ובתנחומא פ' בהעלותך חשיב שם החמשה דברים ולא חשיב ג"כ שכינה ונקט שם מנורה תחת שכינה ולפ"ז י"ל דבאמת היתה השראת שכינה בבית שני, וכ"ה באמת במ"ר אחרי פ"כ ובתנחומא שם אם על פיך יגביה נשר אמר הקב"ה לאהרן על מימר פיך הייתי משרה שכינתי ע"ג הארון או על מימר פיך הייתי מסלק שכינתי מע"ג הארון. סלע ישכון מקדש ראשון ויתלונן לינה אחת במקדש השני על שן סלע ומצודה, ובפסיקתא רבתי פמ"ז הגי' סלע ישכון בבנין ראשון שהיה שם ארון ואפי' בבנין שני שלא היה שם ארון אלא אבן היה שם היה כבודי על שן הסלע ומצודה ע"ש, מכ"ז מבואר דהשראת שכינה היתה גם בבית שני, אבל מ"מ צ"ע דברי רבינו מברכות דס"א ע"ב, לא אמרו כו' ובזמן שהשכינה שורה, ופירש"י שבהמ"ק קיים ע"ש. ובמ"ר במדבר פ"א ותנחומא שם ד"א מה רדנו כו' א"ל נתצת לנו את בהמ"ק וסלקת שכינתך ממנו כו'. ומשמע דעכ"פ אחר החורבן שוב לא היתה השראת שכינה. שוב מצאתי במ"ר שמות פ"ב ובשוח"ט מזמור י"א ובילקוט מלכים א' רמז קצ"ה ארשב"נ עד שלא חרב בהמ"ק היתה שכינה שורה בתוכו שנאמר ה' בהיכל קדשו ומשחרב בהמ"ק נסתלקה השכינה לשמים שנאמר ה' בשמים כסאו ר"א אומר בין חרב בין לא חרב אינו זז ממקומו שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים וכה"א קולי אל ה' אקרא ויעננני מהר קדשו סלה שאפי' הר הרי הוא בקדושתו בוא וראה מה כורש אומר הוא האלהים אשר בירושלים אמר להן אע"פ שהוא חרב האלהים אינו זז משם, א"ר אחא לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי של בהמ"ק שנאמר הנה זה עומד אחר כתלנו, וכ"ה במ"ר במדבר פי"א ובאיכה רבתי פ"א הנה זה עומד אחר כתלנו זה כותל מערבי של בהמ"ק שאינו חרב לעולם למה שהשכינה במערב, ועוד בילקוט תהלים רמז תרנ"ג ובשוח"ט שם ה' בהיכל קדשו א"ר סימון (בשוח"ט הגירסא ר' אלעזר) ראה מה כתיב כי עתה תצאי מקריה ושכנת בשדה ושכנתי כתיב אע"פ שחרב בהמ"ק ונעשה שדה אעפ"כ שכינתי שם ע"כ ולפ"ז דעת רבינו הוא כדעת המ"ד הרבים דס"ל דהשראת שכינה לעולם

אינה זזה ממקומה, ומכאן נובעין דבריו (ומ"ש רבינו לקמן בפ"ז ה"ח הוא כר' יהודה שם בברכות ע"ש ותבין, ועי' גם בדברי רבינו שם בה"ז). והאיר ה' את עיני ומצאתי בסמ"ג עשין קס"ג אחר שכתב שם דשכינה אינה בטלה הביא דברי ר"א ור' אחא שהבאתי לעיל מהמ"ר שמות בשם תנחומא והנאני מאוד. אבל לא מצאתי מקום התנחומא:

עוד י"ל דרבינו הוציא כן מיומא ט' ע"ב. ר"ל הוה סחי בירדנא אתא רבב"ח כו' א"ל אלהא סנינא לכו (ופירש"י לכל בני בבל שלא עלו בימי עזרא ומנעו שכינה מלשוב ולשרות בבית שני) דכתיב כו' אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כלכם בימי עזרא נמשלתם ככסף שאין הרקב שולט בו (ופירש"י כך לא הייתם חסרים שכינה) עכשיו נמשלתם כארז שהרקב שולט בו (ופירש"י מקצתו תולעת אוכלתו מתוכו ומקצתו קיים כך קצת חזון שכינה היה שם וכלו לא היה) מה ארז אמר עולא ססמגר מאי ססמגר אר"א בת קול כדתניא משמתו נביאים אחרונים נסתלקה רוה"ק מישראל ועדיין היה משתמשים בב"ק. ופירש"י מאי ססמגר כלומר למה נמשלו בבית שני לססמגר לענין שריית שכינה אר"א ב"ק נשתייר להו כאשר נשאר מן הארז מקצת מועט ע"כ. ועי' רמב"ן עה"ת פ' תצוה שחושב מעלות הנבואה למטה ממנו מעלת רוה"ק ולמטה ממנו ב"ק ששמשו בה בבית שני לאחר שפסקה הנבואה ופסקה רוה"ק ע"ש. ומעתה דברי רבינו מדוקדקים שכתב שהשכינה לא בטלה כלומר דלא היתה במדרגה העליונה כמו בבית ראשון. אבל גם לא בטלה והוא במדרגה למטה הימנו כמדרגת ב"ק וכמו שפירש"י קצת חזון שכינה היה שם וכולו לא היה, ואף לאחר שחרב בית שני מצינו דהמדרגה הזאת לא בטלה. ועי' ברכות דף ג' אר"י פ"א נכנסתי לחורבה אחת כו' שמעתי ב"ק כו', וכן מצינו בב"ב דע"ד ובב"ק דנ"ט ובע"ז די"ח ובכתובות דק"ג ע"ב ועוד בכ"מ. ועי' באוה"ח עה"ת פרשת ויגש בפ' אנכי ארד עמך, שכתב שם כי הדרגות אור השכינה רבים המה ע"ש דבריו הנעימים. ועי' ר"ה דל"א עשר מסעות נסעה שכינה ובמהרש"א שם. ומה שחשבו בגמ' בין החמשה דברים שחסרו שכינה היינו במדרגה עליונה וא"ש הכל, מא"א:

ובמה שהבאתי לעיל שינוי נוסחאות בענין החמשה דברים שחסרו בבית שני ראיתי כעת בפי' הרמב"ן על שה"ש בפסוק ודודי חמק עבר שהביא הסוגיא דיומא הנ"ל וחשב שם ארון ואו"ת ושמן המשחה ואש ושכינה וכתב דזאת הגירסא היא נכונה ע"ש. והוא דלא כמו שכתוב לפנינו בגמ' אבל עכ"פ גם לפי גירסתו חסרה שכינה. אכן בתרגום יונתן (חגי א') על הפסוק וארצה בו ואכבדה תרגם שם ואתרעי לאשראה שכינתי ביה ביקר ע"ש הרי שדעתו להיפך ממש מהגמרא, שהגמ' דייקו מאכבד דחסר ה' דחסרה שכינה. אמנם פשר דבר מצאתי כעת ברבינו בחיי פ' ויגש וז"ל ומיום שחרב בית הראשון לא

שרתה שכינה בישראל כי בבית שני לא שרתה שכינה ואין הכוונה לומר שלא שרתה שכינה בבית שני כלל כו' ועוד שהכתוב מעיד וארצה בו ואכבדה כלומר אשרה בו הכבוד שהיא השכינה אלא שלא שרתה בו תדיר כמו בבית ראשון כו', והוא שדרשו רז"ל וארצה בו ואכבדה חסר ה' לפי שחסרו משם ה' דברים ארון כו' ושכינה ומפני זה אמר ואכבדה לבאר כי הכבוד היה שם שהוא השכינה לא התפארת וחסרון הה"א על שחסרה משם שכינה שהרי היא מה' דברים שחסרו והיאך חסרה והכתוב אומר ואכבדה אלא שלא שרתה שם תדיר כמו בבית ראשון ע"ש. ועי' בזוה"ק ר"פ תצוה פתח ר"ש ואתה ה' אל תרחק כו' אל תרחק לאסתלקא מיני למהוי סליק נהורא עלאה מתתאה דהא כד אסתלק נהורא עלאה מתתאה כדין אתחשך כל נהורא ולא אשתכח כלל בעלמא. ועל דא אתחרב בי מקדשא ביומוי דירמי', ואע"ג דאתבני לבתר לא אהדר נהורא לאתריה כדקא יאות ע"ש. ועי' גם בתנחומא פרשת וישלח. והדברים הללו הם מפתח גדול ליישב בהרבה מקומות בש"ס ומדרשים הנראים בהשקפה הראשונה כסותרים שפעם נמצא שבית שני היתה חסרה שכינה ובמק"א נראה דהשראת שכינה היתה גם בבית שני, וע"פ הנ"ל דברי כולם צדקו יחדיו, וגם מדוקדקים דברי רבינו שכ' דשכינה אינה בטלה:

פרק ז

הלכה ב

ואיזו היא יראתו כו' או במעות הצרורין לו בסדינו. הכ"מ הראה מקום לכ"ז במשנה דר"פ הרואה, והנה שם במשנה איתא ולא יכנס להר הבית כו' ובפונדתו ופירש"י חגור חלל שנותנין בו מעות, אמנם רבינו בפיה"מ שם פירש דהוא בגד שלובש אדם על בשרו להזיע בו. וא"כ לא מיירי המשנה שם כלל באיסור לילך שם עם מעות וגם הא כבר הביא רבינו האיסור דאפונדתו בהל' זו. אבל דברי רבינו נובעין מהתוספתא דברכות פ"ו דאיתא שם לא יכנס אדם להר הבית במעות הצרורות לו בסדינו ובאבק שעל רגליו ובאפונדתו החגורה לו מבחוץ כו'. ומכאן הוא מקור דברי רבינו:

הלכה כג

וכל הנכנסין להיכל לתקן יכנסו בתיבות. עי' בכ"מ שכתב ורבינו שכתב הנכנסין להיכל מנין לו, ועי' במש"כ המגיה, ועי' שבועות דף ט"ז, ועוד בכ"ד אר"א שמעתי כשהיו בונין בהיכל עשו קלעים להיכל וקלעים לעזרות אלא שבהיכל בונין מבחוץ ובעזרות בונין מבפנים, ופירש"י כשהיו בונין ההיכל בימי עזרא עושים קלעים במקום החומה ובונין את כתלי החומה אצל הקלעים, וכן לעזרות אלא שבהיכל נתנו הקלעים לפנים ממקום

החומה ובונים את החומה מבחוץ שלא יזונו עיניהם מן ההיכל ע"כ. ולפ"ז שפיר כ' רבינו דגם להיכל היו צריכין ליכנס בתיבות כיון דהטעם דאיתמר בגמ' לענין קה"ק שייך גם בהיכל דגם בכאן יש איסור שלא יזונו עיניהם מן ההיכל, ומצאתי בע"מ בעדיות פ"ח מ"ו ששם נשנה משנה זו דהובא בשבועות הנ"ל שרמז לזה: